

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ТА ГІГІЄНИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 46(3), с. 59–64

Наведено комплексний аналіз міжнародно-правової системи охорони праці будівельників. Головна увага приділяється дослідженню міжнародно-правових актів Міжнародної організації праці, Ради Європи та Європейського Союзу стосовно забезпечення безпеки та гігієни праці трудящих будівельної галузі. Сформульовано бачення шляхів оптимізації системи правового забезпечення охорони праці будівельників.

Не викликає сумнівів важливе значення праці будівельників для економічного зростання та соціального добробуту будь-якої держави. Необхідно зазначити, що праця на будівництві супроводжується численними професійними ризиками, що насамперед пов'язані з високим рівнем виробничого травматизму та негативним впливом на стан здоров'я важких умов праці. На жаль, проблема численних людських втрат на будівництві існує як у нашій державі, так і в більшості держав світу. Питання вдосконалення системи охорони праці будівельників з національно-правової та міжнародно-правової точки зору висвітлювались у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Н. Б. Болотіна, Б. С. Беззуб, Д. Блінда, С. В. Венедіктов, В. П. Грохольський, О. Зеркаль, Д. В. Зеркалов, П. О. Ізуїта, О. Омельченко, Т. Тимошенко, А. Гріффіт, П. Стівенсон, П. Уотсон та ін. Однак складний та комплексний характер проблеми оптимізації системи охорони праці в будівництві за допомогою міжнародно-правових норм зумовлює **актуальність** подальших ґрунтовних наукових досліджень у цьому напрямі.

Комплексно дослідимо міжнародно-правову систему охорони праці в галузі будівництва на універсальному та регіональному рівні.

Завдання цієї розвідки передусім включають:

- аналіз нормативних положень Міжнародної організації праці щодо забезпечення безпеки та гігієни праці на будівництві;
- дослідження правових аспектів охорони праці будівельників на рівні європейського регіону;
- окреслення основних напрямів оптимізації системи охорони праці трудівників будівельної галузі.

Варто зазначити, що питання правової охорони праці на будівництві постає достатньо гостро в універсальному масштабі. Так, згідно з дослідженнями Міжнародної організації праці будівельна галузь посідає третє місце за рівнем небезпеки на виробництві — щороку відбувається понад шістьдесят тисяч смертельних випадків на будівництві, і декілька сотень тисяч трудівників будівництва одержують виробничі травми [1].

Дослідження універсального рівня міжнародно-правової системи охорони праці на будівництві потребує насамперед висвітлення нормотворчої діяльності Міжнародної організації праці в цьому напрямі. Потрібно зазначити, що багато десятиліть МОП докладає зусиль для мінімізації виробничого травматизму на будівництві. Зокрема, ще в

1937 р., у зв'язку з гуманістичними та економічними міркуваннями щодо необхідності зменшення кількості нещасних випадків на виробництві, МОП було ухвалено Конвенцію № 62 “Про техніку безпеки в будівельній промисловості”. Вказана Конвенція містить Загальні правила щодо безпеки праці будівельників, які працюють на будівельних майданчиках. Вказані Правила включають звичні на сучасному етапі і достатньо прогресивні на час ухвалення вказаної Конвенції вимоги, що стосуються підйомних механізмів на будівництві та будівельних риштувань. Так, згідно з ст. 7 Конвенції передбачено необхідність встановлення виготовлених із міцного матеріалу будівельних риштувань для забезпечення безпеки виконання будівельних робіт. В конвенції передбачено, що вказані будівельні риштування повинні встановлюватись, перебудовуватись та періодично оглядатись під наглядом компетентного працівника. Також в Конвенції йдеться про необхідність встановлення та утримання сходів, драбин та робочих площадок на будівництві таким чином, щоб мінімізувати можливість послизнутися або спіткнутися на них. Щодо підйомних механізмів, то Конвенцією передбачено обов'язок кожного механіка підйомних механізмів або кранівника мати належну кваліфікацію та необхідність утримання підйомних механізмів у хорошому робочому стані. У ст. 11 Конвенції зазначається, що підйомне обладнання та механізми повинні бути добре сконструйовані, вироблені з матеріалу достатньої міцності та не мати очевидних дефектів [2].

Важливо зазначити, що розглянута вище Конвенція Міжнародної організації праці була переглянута в 1988 р. Конвенцією МОП № 167 “Про безпеку та гігієну праці у будівництві”. Безумовно, час у понад п'ятдесят років, який минув між прийняттям Конвенцій МОП 1937 та 1988 р., супроводжувався значними змінами, починаючи із посилення уваги світового співтовариства до проблеми захисту прав індивіда, в тому числі у сфері праці, і закінчуючи змінами в процесі будівництва у зв'язку з технічним прогресом. Тому Конвенція 1988 р. передбачає набагато розгорнутіший перелік заходів, спрямованих на

забезпечення безпеки праці будівельників, що, зокрема, включають:

- вимоги безпеки до землерийного, транспортного та вантажно-розвантажувального обладнання та порядку його експлуатації на будівельних майданчиках;
- вимоги безпеки для роботи у стиснутому повітрі;
- заходи для мінімізації виробничих ризиків під час роботи в підземних тунелях, колодязях та котлованах;
- заходи, спрямовані на мінімізацію впливу на будівельників шкідливих факторів фізичної, хімічної або біологічної природи;
- санітарно-побутові вимоги до будівельних майданчиків;
- вимоги безпеки до електричного обладнання та освітлення на виробничих майданчиках.

Відповідно до ст. 8 Конвенції роботодавці є відповідальними за дотримання вимог безпеки праці стосовно підпорядкованих їм будівельників. Крім цього, досліджувана Конвенція передбачає обов'язки роботодавців та найманих працівників щодо забезпечення охорони праці на будівництві. Так, відповідно до ст. 29–31 Конвенції на роботодавця покладено обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки на будівництві; забезпечення будівельників захисним одягом та засобами індивідуального захисту; забезпечення можливості будівельників у будь-який час отримати кваліфіковану першу медичну допомогу. Своєю чергою наймані працівники – будівельники згідно з ст. 11 Конвенції зобов'язані виявляти розумну обережність для забезпечення безпеки своєї праці та праці інших осіб; систематично здійснювати співпрацю з роботодавцем з питань безпеки праці; використовувати за призначенням засоби захисту, надані їм роботодавцем; негайно ставити до відома спеціаліста з техніки безпеки або свого безпосереднього керівника про ситуацію на будівництві, що може становити небезпеку; належним чином дотримуватись заходів безпеки на будівництві [3].

Потрібно вказати на те, що зазначена Конвенція була доповнена Рекомендацією МОП

№ 175 “Про безпеку та гігієну праці у будівництві”, що була прийнята в 1988 р. Пропозиції, викладені у вказаній Рекомендації, головним чином, стосуються забезпечення безпеки будівельників на робочих місцях та запобігання професійним ризикам на будівництві. Так, у Рекомендації йдеться про необхідність виконувати правила внутрішнього трудового розпорядку на будівництві, які повинні включати:

- дотримання належного зберігання будівельного обладнання і матеріалів;
- регулярне видалення будівельного сміття та відходів;
- обов'язок роботодавця надавати працівникам засоби індивідуального захисту та забезпечувати правильне їх застосування;
- відповідність захисного одягу та обладнання стандартам, що встановлені компетентними органами державної влади;
- необхідність перевірки та випробовування будівельного обладнання та машин компетентними особами.

Щодо заходів профілактики виробничих небезпек на будівництві, передбачених Рекомендацією, слід зазначити положення про необхідність негайного запобігання небезпекам на будівництві при плануванні та проведенні будівельних робіт; врахування при організації будівельних робіт вимог щодо безпеки та гігієни праці; необхідність застосування таких методів роботи, які забезпечують захист будівельників від впливу шкідливих фізичних, хімічних або біологічних факторів; використання таких матеріалів на будівництві, які придатні з точки зору безпеки та гігієни праці [4].

Важливе значення для охорони праці трудящих на будівництві, у зв'язку із залученням значної частини будівельників до регулярного перенесення вантажів, мають ухвалені Міжнародною організацією праці в 1967 році однойменні Конвенція та Рекомендація “Про максимальний вантаж, допустимий для перенесення одним працівником”. Ключові положення зазначеної Конвенції закріплюють:

- обов'язок держав-учасниць Конвенції вживати заходів для забезпечення

проходження працівниками, які залучаються до регулярного перенесення вантажів, інструктажу стосовно методів праці з метою попередження шкоди для здоров'я працівників та запобігання нещасним випадкам;

- необхідність застосування, наскільки це можливо, технічних засобів для полегшення перенесення працівниками вантажів вручну;
- заборона вимагати від працівника перенесення вантажів, вага яких може шкідливо позначитись на здоров'ї працівника [5].

Водночас у Рекомендації “Про максимальний вантаж, допустимий для перенесення одним працівником”, яка була прийнята до наведеної вище Конвенції, звертається увага на доцільність проходження особою медичного огляду з метою виявлення її придатності до роботи, пов'язаної із регулярним перенесенням вантажів та проходження таким працівником в подальшому періодичних медичних оглядів. Крім цього, в Рекомендації пропонується встановити максимальну вагу, перенесення якої допускається одним працівником чоловічої статі на рівні 55 кг [6].

Враховуючи те, що праця в галузі будівництва супроводжується досить високим рівнем виробничого травматизму, істотні правові гарантії, в тому числі для будівельників та осіб, що перебувають на їх утриманні, передбачені в Конвенції Міжнародної організації праці № 121 “Про допомоги у випадках виробничого травматизму”, що була прийнята в 1964 р. Так, ст. 6 і 9 Конвенції передбачають обов'язок держав-учасниць забезпечувати медичне обслуговування та надавати грошові допомоги у випадках хворобливого стану, повної або часткової втрати працездатності, якщо такі випадки є результатом травмування на виробництві. При цьому, відповідно до ст. 23 Конвенції особи, які в результаті травмування на виробництві подають право на вказані допомоги, мають право апелювати в разі відмови у наданні допомоги або оскаржувати якість та обсяг наданої допомоги. Згідно з Конвенцією право на допомоги також мають члени родини працівника, які втратили

засоби існування у зв'язку зі смертю годувальника внаслідок виробничого травматизму. Категорія “медичне обслуговування” згідно з приписами вказаної Конвенції, зокрема, включає:

- надання невідкладної допомоги особам, які постраждали від нещасного випадку на виробництві;
- забезпечення загальної медичної допомоги амбулаторним і стаціонарним хворим внаслідок виробничого травматизму, включаючи надання їм медичної допомоги вдома;
- забезпечення утримання осіб, травмованих на виробництві в лікарняних закладах, зокрема, санаторіях;
- проведення лікування осіб, які постраждали внаслідок виробничого травматизму, за можливості, на місці роботи [7].

Потрібно вказати на те, що досліджувані універсальні міжнародно-правові положення стосовно посилення безпеки та гігієни праці на будівництві були сприйняті та відображені на європейському регіональному рівні. Так, система охорони праці в європейському регіоні ґрунтується, головним чином, на превентивних засадах, що спрямовані на формування культури попередження професійних ризиків, що досягається шляхом залучення працівників до освітніх заходів та належного їх інформування [8].

Слід зазначити, що вихідні положення щодо права трудящих на безпеку праці, що також стосуються працівників будівельної галузі, передбачені на рівні фундаментальних правозахисних міжнародно-правових актів Ради Європи та Європейського Союзу. Так, згідно зі ст. 3 Європейської Соціальної Хартії з метою забезпечення права трудящих на безпечні і здорові умови праці на держави-учасниці покладаються обов'язки, що передбачають необхідність:

- затвердження правил з гігієни праці та техніки безпеки;
- здійснення нагляду за дотриманням вимог вказаних правил з метою забезпечення їх виконання;
- організувати консультації за участю соціальних партнерів для визначення

заходів оптимізації системи охорони праці [9].

Варто зауважити, що в нормативно-правових актах Європейського Союзу також знаходять відображення приписи щодо безпеки та гігієни праці. Так, право кожного працівника на роботу в умовах, які забезпечують його безпеку, охорону його здоров'я та повагу до його гідності передбачено в ст. 31 Хартії основних прав Європейського Союзу [10].

Слід зазначити, що одним із центральних міжнародно-правових актів ЄС, спрямованих на посилення безпеки та гігієни праці в усіх галузях, в тому числі будівельній, є Директива № 89/391 ЄЕС “Про запровадження заходів, що сприяють оптимізації безпеки та гігієни праці працівників на виробництві”. Згідно зі ст. 6 Директиви на роботодавців держав-учасниць, з метою забезпечення безпеки та гігієни праці, покладається обов'язок вживати заходи щодо попередження виробничих ризиків, забезпечення належної організації системи охорони праці, а також належного інформування та навчання працівників. Також передбачено, що вказані вище заходи повинні вживатися роботодавцем на основі загальних принципів попередження, що включають:

- попередження виробничих ризиків;
- боротьбу із джерелами виробничих ризиків;
- оцінку виробничих ризиків, яких неможливо уникнути.

Крім цього, вказаною вище Директивою передбачено, що заходи, які вживаються на підприємстві з метою забезпечення охорони праці, в жодному разі не повинні тягнути за собою фінансові витрати для найманих працівників. Своєю чергою держави – учасниці, відповідно до положень зазначеної Директиви, зобов'язуються забезпечити контроль та нагляд за імплементацією положень, спрямованих на посилення безпеки та гігієни праці [11].

Також необхідно вказати на те, що важливе значення для запобігання випадкам виробничого травматизму, в тому числі в будівельній галузі, відіграють приписи Директиви № 89/656 ЄЕС “Про мінімальні вимоги до охорони здоров'я та безпеки при викорис-

танні працівниками засобів індивідуального захисту на робочих місцях”. Директивою передбачено загальне правило, згідно з яким у випадках, коли немає можливості усунути чи в значній мірі обмежити виробничі ризики методами організації роботи або технічними засобами колективного захисту, працівниками повинні використовуватись індивідуальні засоби захисту. Відповідно до ст. 4 вказаної Директиви передбачені певні вимоги до засобів індивідуального захисту працівників, зокрема:

- відповідність ризикам, для захисту від яких такі засоби призначені;
- виключення можливості призведення до виробничих ризиків з боку самих засобів індивідуального захисту;
- відповідність засобів індивідуального захисту існуючим умовам роботи;
- придатність засобів індивідуального захисту для окремих працівників після їх відповідного налаштування.

Крім цього, потрібно зазначити, що досліджувана Директива передбачає обов’язки роботодавця щодо забезпечення користування працівниками засобами індивідуального захисту, зокрема:

- необхідність забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, їх своєчасного ремонту та заміни;
- інформування працівника про виробничі ризики, від яких його захищають засоби індивідуального захисту;
- організацію навчання працівника щодо використання засобів індивідуального захисту, а при необхідності, демонстрацію їх використання [12].

Отже, зазначене дає підстави констатувати, що в межах Міжнародної організації праці розроблено достатньо ґрунтовний та деталізований масив нормативно-правових актів, що покладають зобов’язання на держави-учасниці щодо забезпечення безпеки та гігієни праці в галузі будівництва, а також надання допомоги будівельникам, що постраждали внаслідок виробничого травматизму, та їхнім сім’ям. Однак, на жаль, високий рівень травмування та людських втрат в будівельній галузі у світі засвідчує проблемну ситуацію

щодо імплементації державами положень досліджуваних конвенцій МОП. Така ситуація зумовлена здебільшого тим, що велика кількість держав світу, в тому числі Україна, до цього часу не ратифікували відповідні конвенції МОП і, відповідно, не взяли на себе імперативні зобов’язання щодо посилення охорони праці будівельників. Тому важливими кроками в напрямі оптимізації системи забезпечення безпеки та гігієни праці на будівництві в нашій державі видається насамперед приєднання України до конвенцій МОП із вказаного питання; запозичення досвіду європейських держав стосовно розвитку системи запобігання професійним ризикам в будівельній галузі за допомогою належної освіти та інформування будівельників; активізація співпраці сторін соціального партнерства стосовно захисту праці будівельників, а також посилення відповідальності роботодавців за недотримання нормативних вимог стосовно охорони праці на будівництві.

Література

1. Зеркалов Д. В. Охорона праці в галузі: загальні вимоги: навч. посіб. / Д. В. Зеркалов. — К.: Основа, 2011. — 551 с.
2. Про техніку безпеки в будівельній промисловості. Конвенція МОП від 23.06.1937 р. № 62 // Конвенції та рекомендації, прийняті Междунар. конф. труда. 1919–1956. — Т. I. — Женева: Междунар. бюро труда, 1991. — С. 481–488.
3. Про безпеку та гігієну праці у будівництві. Рекомендація МОП від 20.06.1988 р. № 175 // Конвенції та рекомендації МОП. — К.: Право, 1997. — 387 с.
4. Про безпеку та гігієну праці у будівництві. Рекомендація МОП від 20.06.1988 р. № 175 // Конвенції та рекомендації МОП. — К.: Право, 1997. — 387 с.
5. Про максимальний вантаж, допустимий для перенесення одним працівником. Конвенція МОП від 28.06.1967 р. № 127 // Междунар. защита прав и свобод человека. — М.: Юрид. лит., 1990. — 552 с.
6. Про максимальний вантаж, допустимий для перенесення одним працівником. Рекомендація МОП від 28.06.1967 р. № 128 // Міжнар. законодавство про охорону праці. — Т. I. — К.: Основа, 1997. — 446 с.
7. Конвенція МОП № 121 “Про допомоги у випадках виробничого травматизму” від 08.07.1964 р. //

Конвенції та рекомендації МОП. — К.: Право, 1997. — 387 с.

8. Гогиташвили Г. Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами / Г. Г. Гогиташвили, Є. Т. Корчевські, М. В. Лапін. — К.: Знання, 2007. — 367 с.

9. Європейська Соціальна Хартія. Збірка договорів Ради Європи. — К.: Парлам. вид-во, 2000. — С. 65–87.

10. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_524

11. О введении мер, содействующих улучшению безопасности и гигиены труда работников на производстве. Директива № 89/391/ЕЭС Совета [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_b23

12. Про мінімальні вимоги до охорони здоров'я та безпеки при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочих місцях. Директива ЄЕС від 30.11.1989р. № 89/656 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_b44

Одним із головних шляхів вдосконалення міжнародно-правової системи забезпечення безпеки та гігієни праці будівельників є створення системи попередження виробничих ризиків у будівельній галузі. Водночас ефективність міжнародно-правової системи охорони праці будівельників на універсальному рівні потребує максимально можливої кількості держав, що беруть участь в конвенціях Міжнародної організації праці, що присвячені забезпеченню безпеки та гігієни праці будівельників.

Одним из главных путей усовершенствования международно-правовой системы обеспечения безопасности и гигиены труда строителей является создание системы предупреждения производственных рисков в строительной отрасли. Вместе с тем эффективность международно-правовой системы охраны труда строителей на универсальном уровне требует максимально возможного количества государств, которые принимают участие в конвенциях Международной организации труда, что посвящены обеспечению безопасности и гигиены труда строителей.

One of the main ways of improving the international-legal system of providing builders occupational safety and health is creation the system of the occupation risks prevention in construction industry. Simultaneously the effectiveness of the international-legal system of the builders` labour protection on universal level requires the largest possible number of the states that participate in the conventions of the International Labour Organization dedicated the providing of the occupational safety and health of the builders.

Надійшла 26 березня 2015 р.